

De Sankt-Michaëlis-Hütte te Liedern

Het duurt veertig jaar voordat er naast de ijzermolen aan de Bielheimerbeek een tweede ijzermolen in de Oude-IJsselstreek wordt gesticht. De Sankt-Michaëlis-Hütte is in 1729 gevestigd aan de Aa bij Liedern tussen Bocholt en Isselburg. De Aa zorgt voor de energie om het onderslagwaterrad aan te drijven en in de directe omgeving ten westen van Bocholt is moerasijzererts voor handen. De stichter van het bedrijf, een uit Wesel afkomstige klokkengieter die luistert naar de naam Johann Heinrich Rensinck, heeft aanvankelijk met veel problemen en tegenslag te kampen. Hij krijgt vergunning van zowel de keurvorst van Keulen als van Clemens August, aartsbisschop van Münster, in diens hoedanigheid van vorst-bisschop. In tegenstelling tot Olmius, die de ijzermolen aan de Bielheimerbeek uit eigen middelen financiert, is de Sankt-Michaëlis-Hütte een vennootschap die 24 aandelen telt. Vier aandelen zijn in het bezit van de landsheer, de overige achttien zijn in verschillende handen, maar door vererving 'versplintert' het bezit steeds verder. Veel levert het bedrijf de aandeelhouders niet op. Er wordt geen enkele maal winst uitgekeerd. In 1794 zijn Theodor Joannes Reigers, Bernard Joannes Reigers en Bernard Joseph Diepenbrock de eigenaars van de Liedernse ijzermolen, zoals blijkt uit een brief van Bergrat Morsbach uit Wetter am Ruhr. Morsbach schrijft, dat Reigers en Diepenbrock slechts voor een gering bedrag het bedrijf hebben gekocht, maar daaraan zoveel hebben verdiend, dat ze op grote voet kunnen leven en zich kapitale huizen kunnen permitteren. Uit de winst van het bedrijf zouden zij ook de aankoop van de Ulftse hut hebben gefinancierd. Het klinkt nauwelijks geloofwaardig gelet op het feit dat er nimmer enige winst is uitgekeerd. Waarschijnlijk hebben Morsbach's informanten hem voor de gek gehouden. Tussen het moment waarop Reigers en Diepenbrock belang nemen in de St. Michaëlis-Hütte en de datum waarop ze het bedrijf in Ulft pachten ligt slechts twee jaar. In zo'n korte tijd is het onmogelijk een groot bedrag over te houden aan een bedrijf, dat tot dan toe niet rendeert. Naast de vele wisselingen van eigendom en pacht, ligt de hut zo vaak stil, dat van een rendabele onderneming geen sprake is.

De Hamerkolk te Liedern bij Bocholt. De Sankt-Michaëlis-Hütte stond aan de overzijde waar nu de hoge boom staat. Achter de boom gaat nu een houtzagerij schuil. Het stuwwerk dat is vernieuwd laat goed zien welk verval er is in de Bocholter-Aa. (foto: Baronas)

De nog altijd bestaande 'Hamerkolk' stort zich uit in de met waterkracht aangedreven bokmachine voor het kleiner maken van de ertsklompen. In een boven de kolk aangebrachte 'ertswasser' wordt de oer ontdaan van zand en klei. Hoofdzakelijk worden er in de Sankt-Michaëlis-Hütte ketels, pannen, kachels, vensterramen, kanonskogels, gewichten, ballastijzer en haardplaten gegoten. Met platte aken worden veel van de producten, met name pannen, haardplaten, gewichten en al het ballastijzer, over de Bocholter Aa afgevoerd naar Nederland. De kachels worden door Duitse kooplieden afgenomen. Een indruk van de omvang van de productie geeft het tolregister van 1772

van de grensovergang Dinxperlo/Suderwick. Met drie grote en twee kleine aken wordt 27.400 pond ijzeren pannen en 1.000 pond lagerbussen ingevoerd. Volgens mededeling worden de pannen in zand gegoten en zijn ze mooier, platter en lichter dan die van andere ijzermolens, waar met leem wordt gevormd. Een document uit 1768 noemt 2.100 gietijzeren dakleien voor de kerk in Dinxperlo. Opmerkelijk is dat het tolregister is bijgehouden in het kerkregister van de Nederlands Hervormde kerk van Dinxperlo, aangezien de kerkvoogd ook tolgaarder is. Tegen het einde van de achttiende eeuw zijn er honderd werklieden bij het bedrijf in dienst. Begin van de negentiende eeuw worden er ook brievenbussen gegoten, een activiteit die later door de Isselburger-Hütte zal worden voortgezet. Na verbetering en verlening van een patent levert de Sankt-Michaëlis-Hütte enige tientallen jaren lang grote aantallen brievenbussen aan de Reichspost. In 1816 wordt het bedrijf een dochteronderneming van de Isselburger Hütte. Het bedrijf telt dan nog maar (1819) 43 werknemers. In 1858 is de hoogoven gedoofd. Vier jaar later wordt het bedrijf geliquideerd.

Literatuur: F. Boehme, 'Zur Geschichte der frühen Eisenindustrie in deutsch-holländische Grenzraum' in: *Unser Bocholt* (1963) No. 4 p. 37-38; F. Reigers, *Beitrage zur Geschichte der Stadt Bocholt* (Bocholt 1891) p. 914-915; M. Schultz-Baluff, 'Entwicklung der Eisenindustrie im Bocholter Grenzraum' in: *Unser Bocholt* (1985) No. 4 p. 55; W. Sundermann, 'Metallverarbeitende Handwerke in Bocholt', in: *Jahrbuch des Kreises Borken 1992* (Borken 1991) p. 85, 99-100